

Отримано: 19 червня 2022 р.

Прорецензовано: 30 липня 2022 р.

Прийнято до друку: 20 серпня 2022 р.

e-mail: semenyuk@vnu.edu.ua

DOI: 10.25264/2519-2558-2022-14(82)-98-101

Семенюк А. А., Липка Ю. О. Репрезентація образу жінки в англійській фразеології. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острого: Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 14(82). С. 98–101.

УДК: 811.111'371

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4437-179X>

Web of Science Researcher ID: GLR-7069-2022

Семенюк Антоніна Афанасіївна,кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови,
Волинський національний університет імені Лесі УкраїнкиORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9226-7102>

Web of Science Researcher ID: ADH-3947-2022

Липка Юлія Олегівна,студентка 4-го курсу факультету іноземної філології,
Волинський національний університет імені Лесі Українки**РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ**

Стаття присвячена вивченню фразеологізмів англійської мови на позначення образу жінки, які відображають інформацію про її місце в суспільстві та сім'ї, домінуючі позитивні та негативні риси характеру, зовнішність та стереотипні уявлення щодо гендерної ролі. Досліджувані одиниці, своєю чергою, розглядаються не лише як фрагменти номінативної системи, в яких гендерний компонент проявляється в найбільш чистому вигляді, але й як засоби вираження світобачення нації за посередництвом мови, які виступають індикатором культурної інформації та історичної пам'яті певного етносу. Виявлено, що вони ввібрали в себе світовідчуття народу, його звичаї, менталітет, національні стереотипи й стандарти, принципи соціальних відносин, історичні події – все те, що є основою національної культури та є підґрунтям для формування концептуальної картини світу, яка, знаходячись своє відображення у мові, формує англомовну картину світу.

Розглянуто семантичну будову фразеологічних одиниць, компонентний аналіз допоміг з'ясувати риси характеру, притаманні жінці, позитивні та негативні якості, з якими асоціюється її образ у фразеологічній парадигмі англійської мови. Комплексний структурно-семантичний аналіз гендерно-маркованих англомовних фразеологізмів дав змогу докладно розкрити роль, місце та функції жінки в англомовній спільноті, усталені упродовж століть, та схарактеризувати сталі й набуті стереотипні уявлення стосовно розподілу гендерних ролей як у суспільній, так і сімейній ієрархії. Жінка при цьому ототожнюється з такими рисами: краса, привабливість, елегантність, вишуканість, працьовитість, підлеглість чоловікові, балакучість, плаксивість.

Ключові слова: фразеологізм, гендер, гендерна фразеологія, образ жінки, паттерн.

Antonina Semeniuk,PhD in Philology, Associate Professor of Conversational English Department,
Lesya Ukrainka Volyn National University**Yuliia Lypka,**4-year student of the Faculty of Foreign Philology,
Lesya Ukrainka Volyn National University**THE IMAGE OF A WOMAN IN THE ENGLISH PHRASEOLOGY**

The article is devoted to the study of English gender-marked phraseological units that represent the image of a woman, which reveals basic information about her place in society, the dominant positive and negative traits, appearance and stereotypical gender roles. The units under study, in its turn, are considered not only as fragments of the nominative system in which the gender component is expressed in its purest form, but also as means of the nation's worldview reflection, an indicator of cultural information and historical memory of the ethnic group. They have absorbed the worldview of the people, their customs, mentality, national stereotypes and standards, principles of social relations, historical events – all that form national culture and cognitive basis, reflected in the English language picture of the world.

The semantic structure of phraseological units and the component analyses have helped to find out traits most often associated with the image of a woman as well as positive and negative qualities represented in the phraseological paradigm of the English language. Comprehensive structural-semantic analysis of gender-marked phraseological units allowed to present in detail women's both traditionally formed and acquired functions in modern society, describe persistent stereotypes and ideas as for the gender roles distribution in a society/family hierarchy. A woman is identified with the following features: beauty, attractiveness, elegance, sophistication, diligence, subordination to a man, talkativeness, and grizzle.

Keywords: gender-marked phraseological unit, gender, gender phraseology, the image of a woman, pattern.

Постановка проблеми. Як невід'ємна частина культури словниковий запас мови накопичує і передає з покоління в покоління особливості національного світогляду, вірувань і переконань англомовної спільноти. Аналізуючи лексикографічний матеріал, який найбільш влучно відображає менталітет та когнітивну базу народу, ми можемо отримати краще уявлення про стереотипи поведінки, цінності та погляди, які поділяють носії англомовної культури.

Сучасне мовознавство ставить перед собою нові завдання, розв'язання яких вимагає міждисциплінарного підходу. Розуміння тісного взаємозв'язку мови й культури зумовило розвиток нових напрямків у фразеологічних дослідженнях, в тому числі гендерної фразеології, одиниці якої виражають усталені у мові традиційні оцінки рис, ознак чоловіків та жінок, їхніх соціальних ролей та стосунків між ними з огляду на національну своєрідність англійської мови.

Актуальність теми. У сучасній лінгвістиці загальноприйнятним вважається факт присутності в культурі й мові кожного народу універсального (загальнолюдського) і національно специфічного. Так і в англомовній культурі є притаманні

лише її одній культурні значення, закріплені у мові, моральних нормах, переконаннях, особливостях поведінки носіїв мови, які потребують лінгвокультурологічного дослідження, яке б відобразило культурний простір нації. Однією із ключових соціокультурних категорій, яка в мові віддзеркалює взаємовідносини всередині соціуму, є гендер.

Гендерне питання вимагає більшої наукової уваги, оскільки вивчення цієї проблематики в різних сферах гуманітарного знання зумовлює виникнення нових, маловивчених аспектів, які заслуговують на докладніше дослідження. Гендерний аспект вивчався багатьма дослідниками у різних ракурсах та під різним кутком зору, проте питання репрезентації жінки в мовній парадигмі залишається відкритим, що й обумовлює **нагальність** роботи. Гендерні дослідження на матеріалі фразеологічного резерву мови дають змогу не лише зрозуміти сучасне бачення та уявлення про гендерні категорії фемінності та мускулінності, але й відстежити мовну еволюцію найдревнішої опозиції “чоловік – жінка”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Невпинний розвиток мови та постійне збагачення її лексичного запасу завжди привертало увагу багатьох лінгвістів. Фразеологія і гендерні дослідження віддзеркалюють специфіку світобачення носіїв мови та сприяють оптимізації міжкультурної й міжособистісної комунікації. Так, значна кількість мовознавців досліджують гендерну проблематику, чим роблять значний вклад у розвиток лінгвокультурної спільноти, зокрема, Л. М. Корнева (Корнева, 2013), А. А. Марчишина (Марчишина, 2018), D. Glover (Glover, 2009), D. Tannen (Tannen, 2007) та ін. Не підлягає сумніву, що більшість фразеологізмів, які виникли на національній основі, є результатом багатомовної розумової та духовної діяльності народу, що виявляється при вивченні будь-якого з аспектів фразеологічної системи мови та знаходить прояв у структурно-граматичних, лексичних, стилістичних та семантичних особливостях фразеологічних одиниць.

Мета нашої статті – виявити мовні особливості репрезентації образу жінки у фразеологічному пласті англійської мови. Досягнення поставленої мети передбачає розв’язання таких **завдань**, а саме:

- розкрити семантику та структуру англійських фразеологізмів з гендерним компонентом;
- встановити основні характеристики образу жінки в досліджуваних одиницях;
- проаналізувати та виявити паттерни, за якими утворені гендерно-марковані фразеологізми.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фразеологізми – це стійкі словосполучення, готові до використання, які не створюються в мовленні, а відтворюються в сталому вигляді з фразеологічного запасу мовця. Дослідження у сфері гендерної лінгвістики призвели до усвідомлення того факту, що гендерний чинник у фразеології посідає значне місце в лексикології англійської мови, оскільки вона відображає ті зміни, що відбуваються у динаміці, а також суспільні орієнтири, що еволюціонують з часом (Павленко, 2017: 7).

Фразеологізми виникли ще у часи первісного ладу, описуючи різноманітні ситуації та сфери діяльності людей, але вони є невід’ємним атрибутом повсякденного життя, а також людського спілкування й сьогодні. Беззаперечним є вплив специфіки мови (мовної картини світу) на характер культурно-мовної спільноти (лінгвокультури). У фразеологічних одиницях з гендерним компонентом ми можемо простежити характерні риси та сфери діяльності англійської особистості, яка і постає як носій універсальних та національно-специфічних культурно-мовних і комунікативно-діяльнісних цінностей, знань установок та поведінкових реакцій носіїв мови і акумулює його лінгвокультурний дух.

Структурний та семантичний критерії нами визначено як основні для відбору та аналізу гендерно-маркованих фразеологізмів, які становлять загальний корпус вибірки. У ході реалізації фразеологічного значення гендерна складова проходить три рівні концептуалізації, що й проявилось у ході нашого дослідження:

1. **Семантичний рівень:** семантичне розкриття гендерного компоненту в фразеологізмі. Цей компонент може бути виражений явно та неявно (наприклад, *alpha girl* – популярна дівчина-підліток; *a woman-writer* – письменниця).

2. **Асоціативний рівень:** значення фразеологізму розкривається за допомогою низки компонентів, які, разом із гендерною складовою, створюють асоціативне сприйняття фразеологічної одиниці.

3. **Концептуальний рівень:** відбувається формування певних характеристик жінок, нових гендерних значень, гендерних стереотипів і гендерного поняття “жінка” (Павленко, 2017).

Аналіз на матеріалі “The Free Dictionary by Farlex”, показав, що за структурним критерієм виділяють одиниці, що містять індикаторні лексеми жіночності (*дівчина, дама, жінка, вона тощо*). Поняття “жінка” поєднує у собі весь спектр знань про жінку: як істоту жіночої статі різного віку (від немовляти, дівчинки до літньої жінки), як особистість, як суб’єкт, який виконує різні соціальні/сімейні ролі (лікарки, матері, дружини, сестри, дочки тощо).

Семантичний критерій застосовувався до фразеологізмів, які мають явні чи неявні ознаки роду, що виражено іменниками на позначення особи загалом, без його уточнення (хтось, особа): “*mutton dressed as lamb*” – стара жінка, яка одягається не по роках; “*a faint heart*” – тендітна натура. Гендерна номінація жінки в англійській фразеології налічує ряд іменників (*woman, girl, mother, daughter, wife, mother-in-law, grandmother, aunt, niece, Ann* тощо), які описують і маркують зовнішній вигляд, характер, інтелект, рід занять, вік і соціальний статус особи жіночої статі, до прикладу:

1. **Зовнішність:** “*the belle of the ball*” – найкрасивіша жінка; “*plain Jane*” – некрасива жінка; “*a glamour girl*” – дуже гарна дівчина; “*peaches and cream*” – жінка з блідим обличчям і рум’яними щоками; “*a bit of all right*” – симпатична жінка; “*mutton dressed as lamb*” – старша жінка, яка одягається не по роках. Проведене дослідження фразеологічних одиниць англійської мови дає підстави стверджувати, що краса, привабливість, елегантність, вишуканість часто мають для жінки визначальне значення, як наприклад: *Beautiful as a (Dresden) doll, Beautiful as a princess*.

Слід зазначити явний стереотип в англійській культурі, за яким красу та привабливість вбачають бажаним атрибутом кожної жінки. Цікавою є репрезентація жіночої краси лексемами, які позначають фрукт (*peach*), молочний продукт (*cream*), у той час як непривабливість асоціюється з тваринами *lamb, mutton*. При цьому красу жінки часто порівнюють з такими квітами, як троянда – *fair as a rose*, лілія – *fair as a lily*. Краса жінки створює, на жаль, певну потенційну небезпеку для чоловіка: *He who has a fair wife needs more than two eyes. – Легше сто зайців пасти, як одній жінки пильнувати*.

2. **Характер та здібності:** “*a Renaissance woman*” – освічена та багатосторонньо розвинена жінка; “*a woman of few words*” – небагатослівна жінка; “*a woman of the world*” – та, яку важко здивувати; “*Lady Bountiful*” – жінка, яка займається благодійністю лише задля привертання уваги; “*a big girl’s blouse*” – боягуз; “*a woman of the streets*” – легковажна жінка; “*man-eater*” – серцеїдка; “*a faint heart*” – тендітна натура; “*a woman on a mission*” – цілеспрямована жінка. Інша

характеристика пов'язана з працьовитістю жінки: *The fingers of a housewife do more than a yoke of oxen.* – Пальці (руки) жінки в домі зроблять більше, ніж воли у ярмі.

Ще одним стереотипом, притаманним багатьом суспільствам, є її покірність, підпорядкування жінки чоловікові, вторинність стосовно чоловіка: *A young woman married to an old man must behave like an old woman.* – Молода жінка, що одружується зі старим чоловіком, повинна поводитися як старша жінка. І, навпаки, в умовах прагнення до гендерної рівності жінка перебирає на себе навіть таку маскуліну рису характеру, як мужність: *To be / To behave like an iron lady* – досл.: бути / поводитися як залізна леді.

2. **Вік:** *an old girl* – літня жінка; *somebody's old woman* – чиясь дружина або мати; *old trout* – стара лайлива жінка; *at your mother's knee* – дівчина в юному віці. Як видно з наведених прикладів, прикметник *old* маркує поважне ставлення до старшої жінки, у той час як негативне відтягує на себе іменник *trout*, а така частина тіла, як *knee* репрезентує юну представницю жіночої статі.

3. **Соціальний статус:** *alpha girl* – популярна дівчина-підліток; *daughter of the manse* – дочка міністра; *blue-eyed girl* – улюбленця; *a big woman on campus* – успішна студентка, яку всі знають; *the first lady* – перша леді, дружина президента; *born under the rose* – позазлюбна дитина; *trophy wife* – дружина-трофей; *a bachelor girl* – самотня, незаміжня дівчина. Серед гендерних номінацій на позначення соціального статусу зустрічаємо *girl, daughter, woman, wife, lady*, прикметники у передпозиції та постпозиції до яких довершують значення фразеологізму.

4. **Рід занять:** *the angel in the house* – дружина, яка дбає про домашній затишок; *a woman-writer* – письменниця; *girls in blue* – жінка-поліцейський; *the cover girl* – дівчина з обкладинки; *a woman of letters* – листоноша; *a girl Friday* – надійна секретарка; *a weather girl* – ведуча прогнозу погоди. Фразеологізми, що описують рід занять жінки, підкреслюють її вправність від сімейного вогнища до різного роду задіяності у суспільстві.

Результати аналізу емпіричного матеріалу показують, що стереотипне уявлення про жінку має двовекторну спрямованість: позитивну та негативну, що відбито в англійських фразеологізмах. Позитивна/негативна оцінка жіночої зовнішності у різних соціумах, певна річ, має різні підстави, що в англійській мові репрезентовано в різних аспектах:

– психологічний (здатність привертати увагу, інтерес): *the belle of the ball* – найкрасивіша жінка; *drop-dead gorgeous* – бивчо красива; *(as) red as a cherry* – з красивим рум'янцем.

– утилітарний (корисливість, бажання вигоди): *agold-digger* – жінка, яка шукає вигоду; *man-eater* – серцеїдка.

– естетичний (здатність приносити чуттєву насолоду): *bunny girl* – дуже приваблива офіціантка; *call-girl* – дівчина за викликом; *hot stuff* – гарна штучка.

Щодо негативної оцінки жінки, то вона відображена в рисах характеру:

– підступність: *nasty woman* – огидна жінка; *dishonest woman* – непорядна жінка; *Lady Muck* – неприємна підступна жінка; *sly puss girl* – хитра дівчина.

– упертість та свавілля: *bitch kitty* – вперта жінка з важким характером; *old trout* – стара лайлива жінка.

– схильність до лестощів: *a woman inconstant in love* – легковажна жінка; *scarletwoman* – розпусниця; *a fallen woman* – пропала жінка; *lady of easy virtue* – жінка з низьким соціальним статусом.

– недолугість: *dumb Dora* – недоумкувата, дурпа; *a dolly bird* – молода дурна дівчина.

– надмірна балакучість: *A woman's hair is long, but her tongue is longer.* – У жінки довге волосся, але язик ще довший, *The North Sea will sooner be found wanting in water than a woman at a loss for a word.* – Північне море швидше висохне, ніж жінка не скаже слова;

– плаксивість: *It is as great pity to see a woman weep as to see a goose go barefoot.* – Жінці плакати, що гусакові босоніж ходити.

Як бачимо, фразеологізми з позитивною і негативною репрезентацією образу жінки співіснують у одній системі й формують цілісне уявлення про переваги та вади жіночої статі в англійській культурі.

На базі досліджуваних одиниць із вибірки чітко проглядаються паттерни, за якими утворюються гендерно-марковані фразеологізми, найхарактернішими з яких є: **Adj+N**: *a glamour girl, plain Jane, old trout, alpha girl, a faint heart*, а також **N+N**: *peaches and cream, cover girl*. Трапляються у вибірці й інші моделі: **N+Prep+N**: *the belle of the ball, a woman of the streets*, або ж **Adj+N+N**: *a big girl's blouse*.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Фразеологічні одиниці, у семантиці яких присутній гендерний компонент, відображають англійську дійсність та культурний простір нації, її ставлення до жінки як члена соціальної та сімейної ієрархії. Фразеологічний прошарок мови як культурна спадщина народу ввібрав в себе весь досвід мовної репрезентації образу жінки на семантичному, асоціативному та концептуальному рівнях. Найхарактернішими паттернами формування фразеологізмів є **Adj+N**, **N+N**, **Prep+N+Prep+N** та **Adj+N+N**.

В англійській фразеології жінка постає як мовна особистість, якій притаманні стереотипні характеристики, що відповідають суспільним пріоритетам. Її зовнішність, характер, рід занять, соціальний статус, вікові характеристики широко представлені в англійській фразеології, найбільшу вагу мають жіноча краса, освіченість, цілеспрямованість, у той же час небагатослівність і покірність не є недоліком. До негативних рис відносять підступність, упертість, схильність до лестощів, недолугість, плаксивість, надмірна балакучість. Таке поєднання позитивних та негативних властивостей жіночої натури уможливило формування цілісного і доведеного образу жінки на рівні фразеології.

Перспективу вбачаємо у подальшому дослідженні відображення гендерних стереотипів у прислів'ях та приказках та їх репрезентації на різних рівнях мови.

Література:

1. Корнева Л. М. Гендерний аспект комунікації. *Філологічні науки*: зб. наук. праць. Вип.13. Полтава, 2013. С. 107.
2. Марчишина АА Постмодерністська гендерна ідентичність: поняття, стереотип, типаж. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2018. № 7 (1). С. 95–97. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2018_7\(1\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2018_7(1)_22).
3. Павленко Н. О. Гендерний компонент у структурі та семантиці фразеологічних одиниць сучасної англійської мови : дис.... канд. філол. наук : 10.02.04 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2017. 210 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/dis/02_2017/Pavlenko_dis.pdf

4. Glover D. *Genders*. Routledge : Chapman and Hall Inc., 2009. 203 p.
5. Tannen D. *You Just Don't Understand Me: Men and Women in Dialogue*. N. Y. : William Morrow Paperbacks, 2007. 352 p.
6. The Free Dictionary by Farlex. URL: <https://www.thefreedictionary.com/>

References:

1. Kornieva L.M. (2013) *Hendernyi aspekt komunikatsii. Filolohichni nauky* [Gender aspects of communication]: zb. nauk. prats. Vyp.13. Poltava, 2013. S.107. [in Ukrainian].
2. Marchyshyna, A. A. (2018) Postmodernists'ka genderna identychnist': ponyattia, stereotyp, typazh [Postmodern gender identity: notion, stereotype, character] *International Scientific Journal "Inter-science"*. Vyp. 13, S. 95–97. [in Ukrainian].
3. Pavlenko, N.O. (2017). *Hendernyy komponent u strukturi ta semantytsi frazeolohichnykh odynyts' suchasnoyi anhliys'koyi movy* [Gender components in the structure and semantics of phraseological units in modern English] (Doctoral dissertation) Zaporizhzhya National University, Ukraine. Retrieved from: http://phd.znu.edu.ua/page/dis/02_2017/Pavlenko_dis.pdf
4. Glover, D. (2009). *Genders*. Routledge : Chapman and Hall Inc. 203 p. [in English].
5. Tannen, D. (2007). *You Just Don't Understand Me: Men and Women in Dialogue*. N. Y. : William Morrow Paperbacks. 352 p. [in English].
6. The Free Dictionary by Farlex: веб-сайт. URL: <https://www.thefreedictionary.com/>